

**КИЇВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ**

Коржова Ольга Володимирівна

УДК 371.04 + 370.186

**ВИХОВАННЯ ПІДЛІТКІВ НА ІДЕЯХ МИРУ
В ПОЗАКЛАСНІЙ РОБОТІ**

**Спеціальність
13.00.01 - теорія та історія педагогіки**

А в т о р е ф е р а т

**дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук**

Київ -1997

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Рівненському державному педагогічному інституті,
Міністерство Освіти України, м.Рівне.

Науковий керівник - доктор педагогічних наук, професор, академік
АПСН і МПА ДЕМ'ЯНЧУК Степан Якимович,
Рівненський економіко-гуманітарний інститут,
перший проректор.

Офіційні опоненти: - доктор педагогічних наук, професор ЗАСЛУЖЕНЮК
Володимир Степанович, Національний університет
ім. Т.Г.Шевченка, професор кафедри педагогіки;

- кандидат педагогічних наук, професор СЛИВІНСЬКА
Діана Олександрівна, Київський державний університет
культури і мистецтв, завідувач кафедрою української мови.

Провідна установа – Волинський державний університет ім. Л.Українки,
кафедра педагогіки, Міністерство Освіти України, м.Луцьк.

Захист відбудеться "23" листопада 1997 р. о 13.00 годині на засіданні
спеціалізованої вченої ради К 01.34.01 Київського державного університету
культури і мистецтв за адресою: 252133, м. Київ, вул. Щорса, 36.

З дисертацією можна ознайомитись в бібліотеці Київського державного
університету культури і мистецтв / 252133, м.Київ, вул. Щорса, 36 /.

Автореферат розісланий 23 листопада 1997 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Сирцова

СИРЦОВА С.М.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Соціально-економічні перетворення в Україні, які пов'язані з отриманням суверенітету і незалежності, з переходом до ринкової економіки, орієнтацією на загальнолюдські цінності, потребують виховання учнівської молоді на ідеях миру, добра, справедливості, поваги, міжнародного співробітництва, дружніх стосунків між всіма членами суспільства.

На наш погляд, виховання на ідеях миру в широкому розумінні слова можна визначити як соціальне явище. Це навчання дітей, які живуть в конфліктному світі, вмінню розбиратися в цих конфліктах, шукати засоби виходу з них без використання сили, бути активними в справі підтримки миру на Землі. Це розширення уявлень підлітків про мир, зміщення акцентів з визначення миру як відсутності війни на сприйняття миру всередині себе, в своїй оселі, на планеті; навчання поваги до людей, дітей, старих, хворих та інвалідів, поваги до представників іншої національності, їх мови, культури, подолання забобонів і упереджень, прагнення до встановлення повного взаєморозуміння між народами. Це також навчання школярів жити в мирі і злагоді з природою, зі своїми рідними і друзями; навчання дітей усвідомлювати те, що мир – це спосіб мислення, почуття, хвилювання, конкретні вчинки, благородна та захоплююча робота, розвиток інтересу до гострих проблем сучасного суспільства, прагнення до посиленої участі в їх вирішенні.

Стратегія виховання на ідеях миру полягає в тому, щоб забезпечити дитині всі необхідні умови для її духовного розвитку, інтелектуально-моральної свободи вибору поведінки, формування почуття громадянськості, патріотичної і національної самосвідомості, вільної світоглядної позиції, вміння відстоювати свої переконання щодо збереження миру на Землі. Тільки інтелігентне, виховане, досвідчене, миролюбиве покоління, яке самовіддано любить свою Батьківщину і обстоює її державність, може забезпечити подальший її розвиток.

У концепції національного виховання України зазначається, що "кожна людина може реалізувати своє право на вибір, у тому числі - на вибір ідеологічної та політичної позиції"¹. Це, в свою чергу, "зовсім не суперечить прагненню школи та інших навчально-виховних закладів здійснити політичне виховання, виховати українського патріота з високою політичною культурою"², здатного до активної участі в оновленні нашого суспільства, збереження миру між народами.

Середня загальноосвітня школа, позашкільні заклади в певній мірі беруть участь у розв'язанні цих важливих питань.

Проблема виховання дітей та учнів різного віку в душі миру знайшла своє відображення в працях філософів / Г.С.Сковорода, О.С.Капто, І.С.Кон та ін. /, педагогів / С.Я.Дем'янчук, Т.Є.Колупаєва, П.В.Конанихін, Н.Г.Ничкало, В.О.Сухомлинський, О.В.Сухомлинська, М.Г.Стельмахович, А.П.Петрук,

¹ Концепція національного виховання // Освіта. - 1994. - 26 жовтня.

² Там же.

О.М.Петрук та ін./, психологів /Л.І.Божович, А.М.Богуш, А.Г.Ковальов, К.О.Некрасов, О.В.Шорохова та ін./.

Питання методології і теорії виховання учнівської молоді на ідеях миру розроблені в працях вітчизняних та зарубіжних учених /Л.П.Алексашкіна, Т.К.Ахаян, Ю.К.Бабанський, А.Ю.Головатенко, Т.Д.Дем'янюк, С.Я.Дем'янчук, М.В.Кабатченко, Ю.В.Кіпко, Г.С.Ковальова, С.І.Мітіна, В.С.Метліна, Н.Г.Ничкало, В.М.Пивоваров, В.М.Сенкевич, А.Й.Сиротенко, Е.С.Соколова, О.В.Сухомлинська, М.М.Фіцула, Т.М.Шашло, М.Д.Ярмаченко та ін./.

Окремі питання виховання учнівської молоді на ідеях миру знайшли своє відображення в докторських дисертаціях / С.Я.Дем'янчук, А.С.Дем'янчук, В.С.Заслуженюк, М.М.Конжиев, О.В.Сухомлинська/ та кандидатських дисертаціях / Ю.П.Белов, С.С.Боровик, Т.Є.Колупасва, А.П.Петрук, О.М.Петрук та ін./.

Ці дослідження є позитивним явищем в педагогічній науці та практиці. Проте, проблема виховання на ідеях миру такої багаточисельної та особливої частини суспільства, як підлітки, слабо розроблена та потребує пошуку нових форм, методів позакласної роботи. Адже підлітковий вік дуже складний. Він охоплює період розвитку дитини від 11-15 років, є органічним продовженням молодшого шкільного віку і водночас відрізняється від нього. Це період внутрішнього дисбалансу з частими виявленнями агресивності і навіть жорстокості. Життєві цілі підлітка ще не сформовані, особистий досвід обмежений, почуття самоконтролю виявляється слабо, тому нерідко і називають підлітковий період важким, критичним віком. Справді, кризи на цьому етапі розвитку бувають, але вони не є неминучими. Підлітки потребують особливої уваги до себе. Фізичний розвиток підлітка та набуті в попередні роки властивості психічного розвитку створюють внутрішні передумови для зміни його положення в школі, сім'ї та суспільстві.

Процес виховання учнів середнього шкільного віку на ідеях миру в позакласній роботі обумовлюється об'єктивними факторами кожної школи: педагогічним керівництвом учнями з виховання їх у душі миру; залученням їх у практичну роботу, громадську діяльність по засвоєнню основних понять політики незалежної держави України; рівнем теоретичної і практичної підготовки вчителів, рівнем їх професійної озброєності знаннями з цієї проблеми. Виховання в душі миру потребує демократичних форм викладання і виховання. Його неможливо здійснювати авторитарними методами роботи. Воно можливе лише за встановлення партнерських взаємовідносин між учнем і вчителем. Виховання в душі миру - виховання в мирі і заради миру.

Проблема в розкритті та методологічному обґрунтуванні змісту форм і методів, зацікавленості підлітків, науковій розробці основних спрямувань та шляхів удосконалення виховання на ідеях миру, ефективних методичних рекомендацій для вчителів потребують всебічного, наукового, педагогічно обґрунтованого підходу і дослідження.

Враховуючи актуальність проблеми виховання підлітків на ідеях миру, її специфіку, характер відповідальності виховної роботи з учнями середнього шкільного віку, темою нашого дослідження ми обрали “Виховання підлітків на ідеях миру в позакласній роботі”.

Об’єкт дослідження – виховання підлітків у процесі позакласної роботи.

Предмет дослідження - процес виховання підлітків на ідеях миру в позакласній роботі школи.

Мета дослідження : розробити, обґрунтувати та експериментально апробувати ефективність системи виховання підлітків на ідеях миру в позакласній роботі.

Гіпотеза дослідження: виховання підлітків на ідеях миру в позакласній роботі буде здійснюватися цілеспрямовано і результативно при : роз’ясненні вчителям, учнівській молоді суті проблем педагогіки миру та її основних напрямків у вихованні підлітків на ідеях миру; залученні керівництва шкіл, вчителів, учнів, громадських організацій до миротворчої роботи з дітьми ; організації і проведенні ефективних форм і методів позакласної роботи з підлітками на ідеях миру; створенні нових напрямків у виховній роботі на ідеях миру шляхом реалізації їх через роботу шкільних клубів миру; розробці науково-методичних рекомендацій і посібників для надання методичної і практичної допомоги вчителям по вихованню підлітків на ідеях миру; врахуванні специфіки, напрямків виховної роботи на ідеях миру : миротворча, природоохоронна, міжнаціонально-культурна діяльність / дитяча дипломатія, вивчення іноземних мов та перекладацька діяльність, листування з однолітками з зарубіжних країн, поїздки за кордон/.

Завдання дослідження:

- визначити стан роботи школи з виховання підлітків на ідеях миру;
- виявити критерії та рівні вихованості підлітків на ідеях миру засобами позакласної роботи;
- розробити методику виховання підлітків на ідеях миру;
- виявити педагогічні умови ефективного виховання учнів в дусі миру.

База дослідження. Під час дослідження в дослідно-експериментальній роботі взяли участь 477 учнів 5-8 класів клубів миру міських середніх шкіл №№ 4, 8, 11, 12, 23, гуманітарної гімназії, спеціалізованої школи з поглибленим вивченням іноземної мови “Центр Надії” м. Рівного, СШ № 211 м. Києва, СШ № 47 м.Луганська, сільських середніх та неповних середніх загальноосвітніх шкіл Рівненської області : Олександрійська , Омелянівська Рівненського району, Любашська Костопільського району , СШ № 1, 2, 4 м.Сарни , СШ № № 5, 6 м.Костополя , СШ № 1 м. Острога , середня школа м.Гощі , Вербська середня школа-інтернат Дубенського району , СШ № 1 м. Березного , Біловізька, Дертівська, Переходницька, Томашгородська середні школи Рокитнівського району.

В проведенні експерименту взяли участь 67 вчителів і 105 батьків.

Методологічними засадами дослідження є концепції про всебічний гармонійний розвиток особистості, положення діалектико-матеріалістичної теорії пізнання, філософські праці про взаємозв'язки та взаємообумовленість явищ, принципи і категорії педагогічної науки, фундаментальні психолого-педагогічні дослідження. Все це вимагало врахування не тільки якісних та кількісних змін в характеристиках процесу виховання, але й природних та індивідуально-типологічних рис учнів, які підлягали виховному впливу, їх вікових та інтелектуальних можливостей. Теоретичні засади дослідження становили також основні положення Конституції України, Закону України "Про освіту", державної національної програми "Освіта": Україна ХХІ століття", різних сучасних концепцій національної школи.

Методи дослідження. Теоретичні: аналіз джерел досліджуваної проблеми шляхом вивчення філософської, психологічної, педагогічної та історичної літератури; емпіричні: спостереження, індивідуальні та колективні бесіди, інтерв'ювання, анкетування, вивчення шкільної документації, безпосереднє вивчення досвіду роботи вчителів, теоретичний аналіз результатів дослідження в розв'язанні ряду питань, педагогічний експеримент у трьох його частинах - констатуючий, формуючий та підсумковий; статистична обробка експериментальних даних, вивчення архівів шкіл, районних, міських і обласних відділів управлінь освіти, окремих вчителів.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що автором уточнені і науково обгрунтовані сутність і структура феномену педагогіки миру; теоретично і експериментально апробовано оптимальну та раціональну методику виховання підлітків на ідеях миру через роботу шкільних клубів миру; визначено основні рівні та критерії вихованості підлітків, шляхи підвищення ефективності форм і методів виховання учнів середнього шкільного віку на ідеях миру, показано їх вплив на формування особистості школяра; доведено, що спільна позакласна практична діяльність учнів і вчителів-керівників шкільних клубів миру сприяє підвищенню вихованості учнів; розроблено варіативну експериментальну програму та систему виховання підлітків на ідеях миру.

Теоретична значущість дослідження полягає у доведенні необхідності миротворчого виховання, в розкритті шляхів реалізації завдань, в обгрунтуванні умов підвищення ефективності виховання дітей підліткового віку на ідеях миру.

Практичну значущість дослідження становить: обгрунтування і розробка раціональних виховних систем на ідеях миру; з'ясування шляхів удосконалення діючих засобів виховання; створення науково-обгрунтованих методичних рекомендацій з виховання підлітків на ідеях миру; розробка методичного комплексу, який сприяє забезпеченню практичного застосування експериментальної методичної системи.

Дослідження проводилось в три етапи.

На першому етапі / 1992-1994 рр./ вивчався стан проблеми в літературі та в практиці школи, проводились спостереження, аналіз і узагальнення педагогічних фактів з метою усвідомлення практичних досягнень і недоліків у позакласній роботі шкіл з виховання підлітків на ідеях миру і визначення можливих напрямків удосконалення цієї роботи, з'ясувалися різні види миротворчого виховання.

На другому етапі /1994-`1996 рр./ проводилася дослідно-експериментальна робота, уточнювалися і коректувалися запропоновані дослідником засоби керівництва процесом виховання підлітків на ідеях миру, визначалися рівні та критерії їх вихованості, місце і значення миротворчого виховання в навчально-виховному процесі школи в цілому. У ході другого етапу виявлялися оптимальні педагогічні умови ефективного виховання учнів середнього шкільного віку в душі миру в позакласній роботі. Цей етап включав всебічний аналіз, багатогранну перевірку раніше сформульованих висновків і рекомендацій з метою одержання вивірених об'єктивних результатів. Були також вирішені всі основні завдання дослідження. Проміжні результати дослідження, які були одержані нами, широко впроваджувалися в шкільну практику.

На третьому етапі дослідження /1996-1997 рр./ узагальнювалися результати дослідження, уточнювалися теоретичні висновки і методичні рекомендації, які впроваджувалися в практику позакласної роботи середньої загальноосвітньої школи з виховання підлітків на ідеях миру.

Апробація і впровадження результатів дослідження. Основні положення і результати дослідження доповідались і обговорювались на міжнародних науково-практичних конференціях: "В.О.Сухомлинський - видатний український педагог" /Рівне, жовтень 1993 року /, "Педагогічна спадщина В.О.Сухомлинського і розбудова національної освіти" /Кіровоград, жовтень 1993 року/, "Науково-методичне забезпечення діяльності сучасної професійної школи" / Львів, травень 1994 року /, "Талановита особистість: сім'я, школа, держава" / Київ, травень 1994 року /, "Духовне відродження України: традиції, сучасність" / Рівне, травень 1994 року/, "Педагогіка єдиного і цілісного миру" /Рівне, квітень 1995 року/, "Традиції виховання у світовій народній педагогіці" /Київ-Рівне, червень 1995 року/, "Общечеловеческие ценности и воспитание молодёжи" / Москва-Серпухов, вересень 1996 року/ ; всеукраїнських та міжрегіональних конференціях : "Виховання учнівської молоді в душі миру і взаєморозуміння" /Рівне, грудень 1992 року /, "Борис Грінченко і педагогічна культура України" / Київ, листопад 1993 року /, "Позашкільна педагогіка : пошук і проблеми" /Київ, вересень 1994 року/ ; на міжвузівських науково-практичних конференціях : "Історія і сучасність педагогічної освіти в Україні" / Глухів, жовтень 1994 року /, "Діячі культури і науки рідного краю" / Рівне, травень 1994 року /, "Актуальні проблеми вищої педагогічної і загальноосвітньої школи" /Рівне, травень 1995 року/, "Педагогіка миру в навчально-виховному процесі школи і вузу" / Рівне, грудень

1996 року /, “Християнське виховання молоді на ідеях миру та милосердя” / Рівне, квітень 1996 року / ; в статтях науково-педагогічних журналів : “Рідна школа” / Київ, липень-серпень 1995 року, жовтень 1996 року /, “Нова педагогічна думка” / Рівне, липень 1996 року/, “Відродження” / Київ, вересень 1995 року /, “Всесвітня література” /Київ, липень 1996 року, березень 1997 року /.

Вірогідність результатів дослідження забезпечується методологічною і теоретичною обґрунтованістю вихідних позицій, підтверджується репрезентативністю дослідницьких даних, аналізом одержаних результатів дослідження і порівнянням їх з досвідом практичної діяльності шкіл, використанням комплексу теоретичних і експериментальних взаємодоповнюючих методів дослідження в ході тривалого та послідовного вивчення процесу виховання підлітків на ідеях миру.

На захист виносяться:

- критерії вихованості підлітків на ідеях миру;
- методика виховання учнів середнього шкільного віку на ідеях миру;
- система виховання дітей підліткового віку на ідеях миру.

Структура дисертації. Робота складається із вступу, двох розділів, висновків, списку використаних літературних джерел (186 найменувань) і 7 додатків. Дисертація ілюстрована 10 таблицями, 2 схемами, 2 діаграмами, 1 графіком. Обсяг дисертаційної роботи – 177 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовується актуальність і вибір теми, визначені об'єкт, предмет, мета, гіпотеза, сформульовані завдання, викладені методи дослідження, охарактеризовані етапи його здійснення і новизна, обґрунтовані теоретична і практична значущість, вірогідність, представлені положення, які виносяться на захист, апробація дослідження.

У першому розділі дисертації – “Теорія і практика виховної роботи з учнями на ідеях миру” - розглядається сутність педагогіки миру, її історичний аспект, аналізуються проблеми виховання в дусі миру в українській і зарубіжній педагогіці, миротворча діяльність міжнародних рухів і організацій на сучасному етапі розвитку суспільства, традиції миротворчого виховання в розвинутих країнах світу - Німеччині, США, Японії, визначається понятійний апарат дослідження, розглядаються різні концепції і підходи вчених з педагогіки миру і дається аналіз стану проблеми виховання підлітків на ідеях миру в позакласній роботі в практиці середньої школи.

Педагогіка миру – новий формуючий напрямок наукової та практичної діяльності. Вона формується й розвивається як складова частина ідеології миру – системи політичних, правових, моральних, релігійних, естетичних і філософських

поглядів та ідей. В ній відображається споконвічне прагнення народів до спокійної творчої праці в умовах миру та безпеки. Педагогіка миру ґрунтується на політиці миру – необхідності регулювання відносин з іншими державами і народами на міжнародній арені, їх взаємодії в інтересах миру і дружніх відносин. Вона проводиться як окремими державами, так і світовим співтовариством в цілому (ООН та інші міжнародні організації).

У дослідній роботі ми враховували думку М.В.Кабатченка¹ про те, що у завдання педагогіки миру входять:

- дослідження процесів виховання і освіти різних вікових груп;
- створення умов саморозкриття і самореалізації особистості;
- формування особистої відповідальності кожного за свої дії та вчинки.

Виникнення педагогіки миру стало закономірною необхідністю через недосконалість чи відсутність виховного процесу на ідеях миру серед членів суспільства, в першу чергу підлітків та учнівської молоді, а також міждержавної інформації в цій галузі. З цією метою були проведені актуальні міжнародні заходи. Наприклад:

– виховання в душі миру, яке в 1974 р. на 18 сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО отримало міжнародне визнання утвердженням Рекомендацій про виховання в душі миру, міжнародного взаєморозуміння і співробітництва та виховання в душі поваги прав людини і основних свобод;

– виховання в душі роззброєння, якому в 1980 р. був присвячений міжнародний конгрес у Парижі;

– виховання в душі поваги прав людини, розвитку якого сприяли міжнародні конгреси в Бонні і Страсбурзі в 1978 і 1982 рр.

Крім того, було і є актуальним міжнаціонально-культурне та екологічне виховання, яке об'єднує педагогів і учнів різних країн світу і займає важливе місце в миротворчих рухах.

Соціально-політична проблематика педагогіки миру виражена в десяти ключових словах: мир, безпека, роззброєння, міжнародне співробітництво, взаєморозуміння, довіра, права людини, права народів, основні свободи, екологія. Всі ці поняття нерозривно пов'язані між собою і становлять єдине ціле.

Педагогіка миру несе в собі високий гуманістичний зміст, закладений в неї видатними педагогами, мислителями минулого (Конфуцій, Мо-цзи, Арістотель, Еразм Роттердамський, Я.А.Коменський, І.Вишенський, Г.С.Сковорода, К.Гельвецій, І.Кант, Ж.Ж.Руссо, Е.Фейєрбах, М.Монтессорі, Т.Г.Шевченко, І.Я.Франко, Л.Українка, М.Грушевський, Я.Корчак та інші).

Наприклад, відомий філософ давнього Китаю Конфуцій вважав, що в основі поведінки людини повинен лежати жень – гуманізм. А послідовник Конфуція Мо-цзи називав агресивні війни найбільшим і найдорожчим злочином.

¹ Кабатченко М.В. Педагогіка мира: постановка проблеми, её обоснование //Советская педагогика. – 1989. - №1. – С. 132-137.

Видатний чеський філософ і педагог Я.А.Коменський наполегливо пов'язував досягнення миру з розвитком освіти. Основною причиною війн він вважав різницю в поглядах, що виникають від неосвіченості людей.

В історії становлення і розвитку системи навчання і виховання учнів в душі миру почесне місце і визнання серед українських діячів педагогіки займає народний учитель, філософ, письменник і поет 18 ст. Г.С.Сковорода. Він, перш за все, ставив питання про виховання людини – громадянина, патріота, вчив зберігати доброту, дружбу, почуття людяності, чистоту помыслів і вчинків, совість, миролюбство, “бога в людині”.

Характерними для плеяди теоретиків виховання в душі миру кінця 19 – першої половини 20 ст. є погляди М.Монтессорі. Про педагогіку видатного педагога-гуманіста справедливо говорять, що вона “завоювала весь світ”. Монтессорі закликає зробити миролюбство основою виховання, ліквідувати будь-яке насилля над дитиною, дати їй свободу вибору та розвитку, і тоді зброя сама випаде з рук людини.

Гуманістичні, миролюбні ідеї знаходилися в центрі уваги революційних демократів 19-20 ст. Т.Г.Шевченка, І.Я.Франка, Л.Українки, які наполегливо проводили думку про людські цінності, а саме: мир, щастя, благо, добро, миролюбство, гуманізм, патріотизм.

Суть педагогічної концепції найвидатнішого українського вченого світового рівня, першого президента України М.Грушевського полягає у формуванні в людини національної самосвідомості, в основі якої лежить почуття любові до своєї нації, України і гордості за них, турбота про їх завтрашній день та долю, щастя, мир, свободу рідного народу.

Такі прогресивні діячі освіти 20 ст., як Я.Корчак, А.С.Макаренко, В.О.Сухомлинський, завжди відстоювали принципи миролюбства, гуманізму і милосердя, багато зробили для поширення ідей миру в практичній діяльності шкіл.

В наш час інтерес до виховання в душі миру надзвичайно зріс, існує тісний зв'язок між захистом миру і вихованням. По суті, сьогодні правомірно поширюється цілий рух за виховання в душі миру.

В дисертації аналізуються різні концепції і підходи вчених з виховання учнівської молоді в душі миру і взаєморозуміння.

На сьогодні поняття “мир” значно розширило свої рамки. Його зміст полягає у ставленні людей, зокрема, підлітків, до глобальних проблем людства, а також до проблем, які стосуються їх безпосереднього оточення (екологічна криза, ядерна війна, міжнаціональні збройні конфлікти, порушення прав людини та ін.). Тому організація подальшої виховної роботи на ідеях миру була спрямована нами на формування в підлітків таких якостей характеру, які спонукали б їх до вирішення цих проблем сучасності, зокрема миролюбства, гуманізму, громадянськості, доброзичливості, прагнення до миру і взаєморозуміння.

Формування зазначених якостей здійснювалося через систему заходів, що включала різні форми виховної роботи на ідеях миру з підлітками.

Щоб виховання учнів в дусі миру носило цілеспрямований, систематичний характер, ми розробили орієнтовну експериментальну програму його змісту. Вона була впроваджена та апробована в багатьох школах м.Рівного та Рівненської області.

Нами був проведений констатуючий експеримент, метою якого було вивчення об'єктивного стану процесу виховання, виявлення критеріїв та реальних рівнів вихованості підлітків на ідеях миру в позакласній роботі за чотирма аспектами (когнітивний, мотиваційний, емоційний, діяльнісний), тобто, об'єму і рівня знань з проблем збереження миру, емоційного ставлення підлітків до них, мотивів, за якими вони їх вирішують, особистої участі школярів у миротворчій діяльності.

Для виявлення рівнів вихованості підлітків на ідеях миру нами були використані анкетування учнів, бесіди з дітьми і вчителями, інтерв'ювання, спостереження за практичною діяльністю підлітків тощо.

Як основні критерії вихованості підлітків на ідеях миру розглядалися: обізнаність, компетентність учнів в проблемах миру, емоційна та мотиваційна спрямованість особистості, готовність підлітків до участі в миротворчій діяльності. Обробка і аналіз одержаних в ході дослідження результатів дозволили виділити п'ять рівнів вихованості підлітків на ідеях миру: високий, середньовисокий, середній, середньонизький, низький. Ми вважаємо, що наявність такої кількості рівнів дозволяє більш глибоко та досконало вивчити і простежити варіативність проявів стану вихованості учнів підліткового віку на ідеях миру, враховуючи при цьому їх вікові та інтелектуальні особливості. Під час констатуючого та формуючого експерименту рівень вихованості підлітків на ідеях миру визначався за такими критеріями:

– **ВИСОКИЙ** – значний обсяг знань у галузі зовнішньої політики країн світу, учні постійно поповнюють та усвідомлюють необхідність їх втілення в реальну дійсність; цій групі підлітків властива сформованість стійкої і позитивної оцінки проблем збереження миру, емоційна настройка підтримувати свої стосунки з іншими людьми на основі загальнолюдських цінностей, взаєморозуміння, безконфліктного спілкування; сформованість позитивної мотивації стосовно миротворчої діяльності; постійна готовність брати в ній участь;

– **СЕРЕДНЬОВИСОКИЙ** – учні мають достатньо повні і точні уявлення про зовнішню політику та її значення для прогресу і виживання людства; їх позитивні оцінки та емоційна настройка на вирішення проблем збереження миру достатньо стійкі; настройка на конкретну миротворчу діяльність також стійка, проте її мотиви не завжди чітко усвідомлюються, відзначається готовність діяти за власною ініціативою;

– **СЕРЕДНІЙ** – характерний для більшості підлітків, яким притаманний значний обсяг знань про суть і значення зовнішньої політики, хоч характер цих знань частково фрагментарний, при цьому немає прагнення до їх поповнення; присутня емоційна настройка на втілення в реальність своїх знань у справі зміцнення миру і встановлення цивілізованих гуманних стосунків між людьми, проте, емоційна настройка не завжди стійка; мотиви миротворчої діяльності сформовані недостатньо, відсутнє їх чітке усвідомлення; готовність до участі в миротворчій діяльності досить висока, однак недостатні ініціатива та активність, потрібен певний контроль з боку наставників;

– **СЕРЕДНЬОНИЗЬКИЙ** – учні відзначаються низьким обсягом знань про зовнішню політику країн світу, які вони поповнюють неохоче і несистематично; правильні уявлення про події та явища сучасної політики в цілому не склалися, часто вони взагалі помилкові; емоційна настройка на втілення своїх знань в життя виражена дуже слабо, переважає утилітарний підхід до них; мотиви миротворчої діяльності в цьому напрямку розпливчасті, свою особисту участь в ній вони вважають необов'язковою і оцінюють її невисоко; майже не проявляється власна ініціатива, потрібен постійний контроль з боку дорослих;

– **НИЗЬКИЙ** – відзначається у підлітків, які мають елементарні знання про зовнішню політику країн світу, обсяг знань з проблем збереження миру надзвичайно низький і фактично не поповнюється; характерне байдуже ставлення до подій в країні і в світі; відсутня потреба втілювати свої знання в конкретні дії, стосунки з іншими людьми; майже не сформовані мотиви та готовність займатися миротворчою діяльністю; типовими є безініціативність і безвідповідальність при розв'язанні поставлених завдань; власна участь в миротворчості сприймається як непотрібна, марна і здійснюється лише під контролем з боку наставників.

Констатуючий експеримент виявив в цілому невисокий рівень вихованості підлітків на ідеях миру (до середньонизького і низького рівнів вихованості належить 41,22% учнів). В той же час в них спостерігається певний інтерес до проблем збереження миру, бажання діяти, опираючись на них, що свідчить про необхідність розробки методики з виховання підлітків на ідеях миру з врахуванням їх інтелектуально-вікових особливостей.

У другому розділі дисертації - "Зміст, форми та методи позакласної роботи з виховання підлітків на ідеях миру" - розроблена методика виховання учнів середнього шкільного віку в дусі миру шляхом реалізації її через роботу шкільних клубів миру; виявлено педагогічні умови ефективного виховання підлітків на ідеях миру в позакласній роботі; визначено результати дослідно-експериментальної роботи.

З метою виховання підлітків в дусі миру в позакласній роботі середньої школи було проведено формуючий експеримент, в ході якого були апробовані напрямки, уточнені і відпрацьовані різні форми та методи роботи, що сприяють

поповненню підліткових уявлень про суть проблем збереження миру, формування в них такого емоційного і мотиваційного підходу до них, який спонукає учнів до здійснення практичної миротворчої діяльності.

Весь комплекс заходів було умовно поділено на три групи:

1-а група – заходи, які спрямовані на роз'яснення суті проблем виховання на ідеях миру (бесіди, лекції, зустрічі з спеціалістами з питань державної політики, народними депутатами, ветеранами Другої світової війни, офіцерами і солдатами Армії України, учасниками ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС, інформаційні програми з проблем збереження миру, перегляд телепередач та інші);

2-а група – заходи, що забезпечують оцінку і осмислення подій, які відбуваються в світі, сприяють активізації розумової діяльності і формують вміння висловлювати свої думки, відстоювати погляди в спорах з опонентами (диспути, ринги з питань політики, “круглі столи”, рольові ігри, захист рефератів, Уроки миру, прес-конференції та інші);

3-я група – заходи, що вимагають вибору поведінки, сприяють реалізації одержаних знань в конкретній діяльності (проведення благодійних концертів, аукціонів миру з наступним перерахуванням коштів у Фонд миру, дитячі будинки, допомога хворим, літнім людям, участь у проведенні всеукраїнських та міжнародних миротворчих акцій тощо).

Основна робота з виховання підлітків на ідеях миру була зосереджена в клубах миру, які відходять від традиційних форм і методів роботи і застарілої тематики здійснюваних заходів, проводячи їх відповідно до інтересів і духовних потреб сучасних підлітків.

Клуби миру, які були створені нами в експериментальних школах, організовано за напрямками роботи таких секцій: “Діти – за мир! Діти – проти війни!” (миротворча діяльність), “Діти – за мир! Діти – за врятування Землі!” (природоохоронна діяльність), “Всі ми діти твої, Україно!” (міжнаціонально-культурна діяльність), юних дипломатів, вивчення іноземних мов та перекладачів, журналістів-юнкорів, фотокореспондентів, філателістів, нумізматів.

В роботу шкільних клубів миру нами була включена така нова форма виховання на ідеях миру, як “Дитяча трибуна за мир”. Результатом аналізу і осмислення інформації, яка виносилась на засідання “Трибуни”, обміну думками, дискусій було те, що більшість її учасників (92,17%) усвідомили необхідність збереження миру на планеті. Це було виявлено за допомогою інтерв'ювання, бесід, анкетування підлітків. В 71,31% учнів “Дитяча трибуна за мир” викликає дуже великий інтерес; 87,22% клубівців вважають, що вона відіграє позитивну роль у вихованні почуття збереження миру на Землі; негативне ставлення до “Трибуни” виявляється лише в 4,41% школярів.

В роботі клубів миру використовувались такі форми роботи, як рольові ігри, ринги з питань політики, цикли “круглих столів”, конкурси з проблем миру, метою

яких було сприяння розвитку незалежного політичного мислення в учнів, їх свідомої активності, виробці і закріпленню в їх свідомості елементів нового світогляду, ґрунтованого на ідеях миру, взаєморозуміння, міжнародного співробітництва. Про це свідчать одержані під час опитування, бесід, інтерв'ювання, висловлювання і оцінка підлітків своєї участі у запропонованих нами формах роботи, а також спостереження дослідника і педагогів.

Усвідомлення підлітками проблем збереження навколишнього середовища, виховання почуття відповідальності за своє життя і життя своїх близьких, любові до природи рідного краю є також невід'ємною складовою частиною виховного процесу учнів на ідеях миру.

У клубах миру тих шкіл, де проводився формуючий експеримент, була створена, наприклад, секція "Діти – за мир! Діти – за врятування Землі!", яка включала деякі елементи природоохоронної діяльності.

За даними дослідження, проведеного після завершення формуючого експерименту, 75,28% опитаних підлітків (до початку експерименту – 41,18%) висловили бажання самим брати активну участь у роботі секції "Діти – за мир! Діти – за врятування Землі!". Ми зробили висновок, що під час дослідження достатньо успішно йшов процес формування в підлітків нового підходу до проблем збереження миру, навколишнього середовища. Цьому допомагають також дані про те, яким формам роботи секції "Діти – за мир! Діти – за врятування Землі!" вони віддають перевагу: "круглі столи" – 30,46%, акції і фестивалі – 20,93%, Уроки Чорнобиля – 20,02%, бесіди із спеціалістами – 10,44%, посадка Алей дружби – 8,13%, випуск стіннівки "Мир і природа" – 3,76%.

Цікавою формою залучення дітей до ідей миру зарекомендувала себе "дитяча дипломатія". В дисертації ми розкриваємо її зміст. Налагодження дружніх зв'язків з школами інших зарубіжних країн стимулює вивчення іноземних мов, прилучає до традицій інших народів, дозволяючи тим самим краще пізнати один одного, свою національну культуру, сприяє формуванню глибоких почуттів і переконань.

На заняттях у клубі учні вчать культури листування, з нетерпінням чекають відповідей на свої листи. Влітку здійснюють поїздки за кордон, знайомляться з сім'ями своїх зарубіжних ровесників, обмінюються подарунками, фотографіями, художньою літературою, підручниками, стають справжніми друзями.

Підлітки виявили чималий інтерес до запропонованих нами форм роботи: конкурсу юних дипломатів, театралізованого свята націй "У нас друзі на всій планеті", конференції "Ми і Європа".

Серед 477 підлітків, які входили в дослідно-експериментальну групу, ми провели опитування для з'ясування їх ставлення до впроваджених нами в діяльність шкільних клубів миру різних форм виховної роботи на ідеях миру – нових і традиційних. Дані таблиці № 1 дають можливість побачити зріст орієнтації учнів

переважно на активні масові форми позакласної роботи шкільних клубів миру: “Дитяча трибуна за мир”, рольові ігри, ринги з питань політики, конкурси з питань миру, зустрічі за “круглим столом”.

Перевагою таких форм виховної роботи є те, що у варіативних проявах своєї діяльності кожна з них може охопити більшість підлітків. Вони забезпечують повноцінне залучення всіх без винятку клубівців, в тому числі і учнів з середньою та слабкою успішністю, які спроможні показати свої здібності під час цікавого дійства.

Тоді як в конференціях, бесідах, дискусіях, захистах рефератів, конкурсах юних дипломатів, лекціях бере участь невелика кількість учнів, можуть проявити себе переважно діти з більш високим рівнем інтелектуального розвитку, і роль вчителя відводиться тут на перше місце. Такі форми виховної роботи є пасивними, статичними для школярів, не налаштовують їх на активну діяльність і тому не викликають особливого інтересу.

Таблиця №1

Ставлення підлітків до різних форм виховної роботи шкільних клубів миру (нових і традиційних)

Традиційні форми виховання	Кількість	%	Нові форми Виховання	Кількість	%
-колективні читання;	93	19,5	-“Дитяча трибуна за мир”;	119	24,96
-перегляд телепередач;	87	18,24	-рольові ігри;	108	22,65
-інформаційні програми;	80	16,77	-ринги з питань політики;	98	21,54
-зустрічі з спеціалістами;	71	14,18	-конкурси з питань миру;	58	12,16
- захист рефератів;	58	12,16	-зустрічі за “круглим столом”;	51	10,72
- бесіди про мир;	43	7,72	-конференції;	22	4,61
- вивчення миротворчих документів;	29	6,09	-конкурс юних дипломатів;	15	3,12
-лекції.	16	3,35	-дискусії.	6	1,28

Наступний етап експериментальної роботи передбачав залучення школярів в позакласній роботі до проведення Уроків миру, міжнародних, всеукраїнських миротворчих акцій, фестивалів, акцій природоохоронних та благодійних справ.

Нами була розроблена методика організації і проведення Уроків миру, складена “Панорама Уроків миру”. Уроки проводилися різними методами, що дозволяло вибрати їх найкращі варіанти. Перелік можливих запропонованих всім

експериментальним школам тем Уроків допомагав учителю більш повно уявити всю картину практичної реалізації педагогіки миру.

Дані формуючого експерименту свідчать про результативність розробленої нами методики і “Панорами Уроків миру” : на 44,3% збільшилась кількість тих шкіл, де педагоги працюють за нашою методикою, на 28,6% збільшилась кількість учнів експериментальних шкіл, які активно беруть участь у підготовці і проведенні Уроків миру.

Практичний ефект роботи клубів миру знайшов свій вираз у проведенні миротворчих, благодійних акцій “Стрічка миру”, “Лайф Лінк”, “Грін Піс”, “Ліхтарики миру”, “Моя Земля, Земля моїх батьків”, “Річки мого дитинства”, естафети “Цей мир нам заповідали берегти”, операцій “Я голосую за мир”, “Пошана”, Тижнів миру, фестивалів “Заради миру”, “У нас друзі на всій планеті” тощо.

Члени клубів тих шкіл, де проводився формуючий експеримент, проявили чималу активність у підготовці і проведенні аукціонів миру, благодійних концертів у дитячих будинках, інтернатах, допомагали літнім людям, збирали грошові кошти та речі для потерпілих під час стихійних лихоліть і міжнаціональних конфліктів, дітям-сиротам, багатодітним сім'ям, доглядали за могилами та пам'ятниками загиблих воїнів у Другій світовій війні.

Завдяки миротворчим і благодійним акціям, які проводилися клубами миру, учні, за їх власним зізнанням, вперше задумались про свій особистий вклад у вирішення проблем збереження миру на Землі, запобігання війни, налагодження взаєморозуміння, дружніх, доброзичливих, гуманних стосунків між людьми. Цей висновок підтверджується також таким фактом. Якщо до початку формуючого експерименту свою особисту участь в діяльності по збереженню миру на планеті розглядали як таку, що має істотне значення – 36,68% підлітків, як неістотну – 46,19%, не мали певної думки - 18,23% , то після його завершення, відповідно, 61,37%, 30,14% та 8,49% школярів.

В ході проведення формуючого експерименту вдалося досягти значного переосмислення учнями вагомості власного внеску в благодійну, милосердну діяльність: до експерименту вважали, що їх внесок може бути вагомим 30,17% підлітків, після – 51,77%; незначним, відповідно, - 38,64% та 29,48%; таким, що не має ніякого сенсу – 18,33% та 11,56%; не мали певної думки – 12,86% та 7,19%.

Дослідно-експериментальна перевірка розробленої нами методики з виховання підлітків на ідеях миру в позакласній роботі показала її ефективність в порівнянні з результатами констатуючого експерименту. Це засвідчується тими значними змінами, які відбулися в розподілі учнів за рівнями їх вихованості на ідеях миру на початку і після завершення формуючого експерименту.

Виходячи з проведеного аналізу критеріїв та показників рівнів вихованості підлітків на ідеях миру, вони розподілилися таким чином /див. табл. № 2/.

Таблиця № 2

Розподіл груп підлітків за рівнями їх вихованості на ідеях миру на початку і після проведення експерименту /477 чол./

На початку експерименту									
Високий		Середньо-високий		Середній		Середньо-низький		Низький	
к-сть	%	к-сть	%	к-сть	%	к-сть	%	к-сть	%
49	10,31	87	18,33	143	29,6	117	23,32	81	17,9
Після експерименту									
Високий		Середньо-високий		Середній		Середньо-низький		Низький	
к-сть	%	к-сть	%	к-сть	%	к-сть	%	к-сть	%
95	19,92	114	23,9	186	38,99	52	10,9	30	6,29

Наведені дані свідчать про те, що переважну кількість /82,18%/ підлітків після проведення формуючого експерименту характеризує належність до високого, середньовисокого і середнього /тобто достатньо високого/ рівня вихованості на ідеях миру, тоді як на початку експерименту ця цифра становила 58,7%. Ще більш суттєва різниця в тому, що на початку експерименту низький рівень вихованості на ідеях миру відмічається в 17,9% школярів, а після формуючого експерименту – в 6,29% учнів.

Таким чином, наведені дані свідчать про ефективність розробленої і апробованої в ході формуючого експерименту методики роботи з виховання підлітків на ідеях миру, опираючись на яку можна досить успішно організувати та коректувати позакласну роботу середньої загальноосвітньої школи по вихованню учнів в душі миру та взаєморозуміння.

У висновках викладені основні результати дослідження, які підтвердили головні положення висунутої гіпотези.

1. Основною метою позакласної роботи середньої загальноосвітньої школи з виховання підлітків на ідеях миру виступає формування і закріплення у свідомості учнів позитивного ставлення до миротворчої діяльності, сприяння становленню особистості підлітків, усвідомлення ними безальтернативності побудови міждержавних і особистих стосунків на основі ідей миру, взаєморозуміння та співробітництва.

2. Процес виховання підлітків на ідеях миру в позакласній роботі включає когнитивну, емоційну, мотиваційну і регулятивну функції поведінки, моделює практичну діяльність учнів. Здійснення названих функцій відбувається через когнитивний, емоційний і діяльнісний аспекти форм виявлення у підлітків вихованості на ідеях миру в конкретній практичній миротворчій діяльності. Багатоаспектність рівнів вихованості на ідеях миру, які були виявлені під час дослідження, свідчать про специфіку процесу виховної роботи відповідно до інтелектуально-вікових особливостей підлітків, накопиченого соціального і власного досвіду, педагогічного впливу з боку школи і батьків та інформаційного і емоційного насичення змісту і стилю правильно підібраних форм і методів роботи з школярами.

3. Залучення вчителів та учнів до практичної реалізації виховання на ідеях миру через роботу шкільних клубів миру надає діяльності у сфері людських стосунків цілеспрямований характер, є передумовою і регулятором поведінки підлітків, дозволяє спрямувати їх діяльність на усвідомлення суті найважливіших проблем педагогіки миру, а також глобальних проблем, які стоять перед людством, і конкретною особистістю.

4. Обов'язковим вихідним початком удосконалення і підвищення ефективності позакласної роботи середньої загальноосвітньої школи з виховання підлітків на ідеях миру є цілеспрямоване і систематичне залучення учнів середніх класів до цієї роботи, а також стимулювання їх ініціативи і самодіяльності в процесі підготовки і проведення заходів, які ґрунтуються на миротворчості. Необхідним аспектом даного процесу є також навчання підлітків творчому, ініціативному перенесенню знань, умінь, навичок, мотиваційних і емоційних установок, які засвоєні під час позакласної роботи з виховання на ідеях миру, в самостійну практичну миротворчу діяльність за межами школи.

5. Дослідження показало, що педагогічними умовами удосконалення позакласної роботи середньої загальноосвітньої школи з виховання підлітків на ідеях миру є актуалізація її цілей та завдань, розширення та поглиблення змісту миротворчого виховання, підвищення його соціального та особистого значення, оптимальний вибір різних ефективних форм та методів позакласної роботи з виховання учнів середніх класів в дусі миру, цілеспрямоване педагогічне керівництво такою роботою.

6. Досвід дослідно-експериментальної роботи доводить, що залучення підлітків до діяльності шкільних клубів миру є важливою умовою формування їх життєвої позиції, вибору їхньої поведінки, допомагає підліткам краще пізнати один одного, надати певну допомогу, задовольнити свої потреби під час корисних, цікавих справ, уникнути негативного впливу, якому вони можуть піддаватися серед оточуючих.

7. Шкільні клуби миру дають великий позитивний результат у виховному

процесі на ідеях миру. Підтвердженням результативності роботи клубів тих шкіл, де проводився формуючий експеримент, є їх вступ до Асоціації клубів міжнародної дружби, засновником якої є Український комітет руху “Педагоги за мир та взаєморозуміння”, за участю автора дисертації – координатора миротворчих програм комітету по Рівненській області.

8. Досліджуючи процес виховання підлітків на ідеях миру, ми пересвідчилися, що найбільш ефективно він проходить, якщо:

- включати різні аспекти миротворчого виховання у зміст позакласної роботи ;
- створювати спеціальні курси, факультативи, гуртки, клуби з різноманітними секціями з проблематики миру;
- знаходити оптимальні шляхи розв’язання питань у вихованні учнівської молоді на ідеях миру, як у процесі навчання, так і в позакласній роботі школи – важливої сторони складової частини виховного процесу.

Дотримання вказаних вище вимог та умов побудови позакласної роботи середньої загальноосвітньої школи з виховання підлітків на ідеях миру сприяє більш широкому та активному їх залученню до конкретної практичної миротворчої діяльності, до посильної участі учнів у вирішенні загальнолодських проблем.

В додатках дисертації містяться зразки діагностичних методик, анкети, методика проведення Уроку миру “Ми – діти світу”, положення про шкільні клуби миру, положення про міський дитячий фестиваль “Заради миру”.

Проведене дослідження не вичерпує багатоаспектності проблеми виховання підлітків на ідеях миру. В наступних розробках важливо сконцентрувати увагу на питаннях, що торкаються таких сторін проблеми: підготовка вчителів до керівництва цим процесом, створення системи педагогічного керівництва процесом виховання школярів в дусі миру тощо.

Основні положення дисертації викладено в таких публікаціях автора:

1. Коржова О.В. Виховання підлітків на ідеях миру (форми роботи): Методичний посібник на допомогу вчителям з виховання підлітків на ідеях миру.- Рівне: Вета-Ріпринт, 1997.- 58 с.
2. Коржова О.В. Формуючи планетарний світогляд //Відродження.- 1995.- №9.- С.7.
3. Коржова О.В. У дусі миру і гуманізму // Рідна школа.-1995.-№7-8.- С.3;13.
4. Коржова О.В. Ми – діти світу: Сценарій Всесвітнього Уроку миру, присвяченого відкриттю чергової сесії Генеральної Асамблеї ООН //Всесвітня література.-1996.-№7.- С.15-16.
5. Коржова О.В. Щоб дзвенів веселий сміх: Виховання дітей в дусі миру і дружби //Нова педагогічна думка.- 1996.-№3 (7).- С.48-50.

6. Коржова О.В. На ідеях миру і взаєморозуміння // Рідна школа.-1996.-№10. С.72-73.

7. Коржова О.В. Джерело всеперемагаючого життя : Сценарій Уроку миру, присвяченого Дню Матері // Всесвітня література.-1997.-№3.- С. 12-14.

8. Коржова О.В. Проблеми виховання учнів-підлітків на ідеях миру, гуманізму, патріотизму в процесі позакласної роботи // Матеріали міжрегіональної науково-практичної конференції "Виховання учнівської молоді в дусі миру і взаєморозуміння". - Рівне 1992.- С. 198-199.

9. Коржова О.В. Сухомлинський про моральне виховання підлітків у позакласній роботі // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції "Педагогічна спадщина В.О.Сухомлинського і розбудова національної освіти". - Кіровоград, 1993.- С. 56-57.

10. Коржова О.В. В.О.Сухомлинський про патріотичне виховання підлітків в дусі любові до Вітчизни // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції "В.О.Сухомлинський - видатний український педагог". - Рівне, 1993. - С.231-233 /Співатори Євгейчук Т.І., Петрук А.П./.

11. Коржова О.В. Підготовка вчителів початкових класів по вихованню учнів на ідеях миру // Матеріали міжвузівської науково-практичної конференції " Історія і сучасність педагогічної освіти в Україні". - Глухів, 1994. Ч.2.- С. 23-23.

12. Коржова О.В. Роль спадщини видатного діяча педагогічної науки та демократичної культури України Б.Д.Грінченка // Матеріали і тези науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодших викладачів м.Рівного "Діячі науки і культури рідного краю". - Рівне, 1994. - С. 14-15.

13. Коржова О.В. Формування особистості підлітка як громадянина-патріота України в процесі його виховання в дусі миру // Тези доповідей та виступів Міжнародної науково-практичної конференції "Талановита особистість: сім'я, школа, держава". - К., 1994.- С. 150-152.

14. Коржова О.В. Виховання підлітків на ідеях миру, патріотизму, любові до незалежної України // Матеріали і тези Міжнародної науково-практичної конференції "Духовне відродження культури України: традиції, сучасність". -Рівне, 1994.-С.85-86.

15. Коржова О.В. Активні форми і методи позакласної роботи в здійсненні патріотичного виховання підлітків на ідеях миру // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції "Позашкільна педагогіка: пошук і проблеми".-К., 1995.- С. 252-253.

16. Коржова О.В. Виховання учнів-підлітків на ідеях миру як актуальна проблема педагогічної науки // Науково-практичний збірник праць учасників Міжнародної науково-практичної конференції "Педагогіка єдиного і цілісного миру". - Рівне, 1995.- С. 52-54.

17. Коржова О.В. Виховання учнівської молоді на ідеях миру в умовах становлення незалежної української держави // Матеріали міжвузівської науково-практичної конференції "Педагогіка миру в навчально-виховному процесі школи і вузу". - Рівне, 1995.- С. 32-33.

18. Коржова О.В. Организация воспитательной работы школы на идеях мира //Сборник научных трудов "Общечеловеческие духовно-нравственные ценности и воспитание молодежи". - Москва-Серпухов, 1996.- С. 46-47.

АНОТАЦІЯ

КОРЖОВА О.В. Виховання підлітків на ідеях миру в позакласній роботі. - Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 - теорія та історія педагогіки. - Київський державний університет культури і мистецтв. - м.Київ, 1997 р.

Дисертація присвячена проблемі виховання підлітків на ідеях миру в позакласній роботі, пошуку нетрадиційних, ефективних форм та методів, організації і проведенню миротворчого виховання учнів через роботу шкільних клубів миру.

Наукова новизна і теоретична цінність роботи в тому, що автором уточнені та науково обгрунтовані сутність та структура феномену педагогіки миру; експериментально апробована методика виховної роботи на ідеях миру; доведені ефективність та результативність роботи шкільних клубів миру, які були створені в експериментальних школах і через які проводилась вся дослідно-експериментальна робота; визначені рівні та критерії вихованості підлітків в дусі миру засобами позакласної роботи; розроблена програма виховання підлітків на ідеях миру.

Ключові слова: виховання підлітків на ідеях миру, педагогіка миру, шкільні клуби миру, Уроки миру, миротворчі акції, рольові ігри, дитяча дипломатія.

КОРЖОВА О.В. Воспитание подростков на идеях мира во внеклассной работе. - Рукопись.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 – теория и история педагогики. – Киевский государственный университет культуры и искусств. – г. Киев, 1997 г.

Диссертация посвящена проблеме воспитания подростков на идеях мира во внеклассной работе, поиску нетрадиционных, эффективных форм и методов, организации и проведению миротворческого воспитания учащихся через работу школьных клубов мира.

Научная новизна и теоретическая ценность работы в том, что автором уточнены и научно обоснованы сущность и структура феномена педагогики мира; экспериментально апробирована методика воспитательной работы на идеях мира; доказаны эффективность и результативность работы школьных клубов мира,

которые были созданы в экспериментальных школах и через которые проводилась вся исследовательско-экспериментальная работа; определены уровни и критерии воспитанности подростков в духе мира средствами внеклассной работы; разработана программа воспитания подростков на идеях мира.

Ключевые слова: воспитание подростков на идеях мира, педагогика мира, школьные клубы мира, Уроки мира, миротворческие акции, ролевые игры, детская дипломатия.

KORZHOVA O.V. Upbringing juvenils on the ideas of peace in extra-class work.

The dissertation is presented for academic degree of candidate of pedagogics: speciality - 13.00.01 - Theory and History of Pedagogics.-The State University of Culture and Arts. - Kyiv, 1997.

The dissertation highlights the problem of upbringing juvenils on the ideas of peace in extra-class work, the search of non-traditional effective forms and methods education, the organization and carrying out peace-forming education through the work of the school peace clubs.

The scientific novelty and theoretical value of this work consists in the following: the author has defined and scientifically grounded the essence and structure of the phenomenon of pedagogics of peace; experimentally approbated the methodology of education work with juvenils on the ideas of peace; she has proved effectiveness and resultiveness of the work at the school peace clubs. These clubs were created in the experimental schools which carried out all research work; she has defined the levels and criterias of juvenils education in the spirit of peace and has elaborated the tentative programme of upbringing juvenils on the ideas of peace.

Key words: upbringing juvenils on the ideas of peace, pedagogics of peace, school peace clubs, lessons of peace, peaceful actions, role games, children's diplomacy.

Підписано до друку 19.11.97 р. Формат 60x84 1/16. Папір друкарський.
Друк офсетний умовн. др. арк. 1,0. Обл.-вид. арк. -1,0. Замовлення
№ 236. Тираж 100. Видруковано у Рівненській філії ТОВ "Вета" -
"Вета - Ріпрінт".

266028, м. Рівне, вул. Сагайдачного, 1

AB 39.054
AB 39.054